

Gitte Sommer Harrits

“Men jeg vil godt bare have det serveret lidt nemt” – om praktiske forskelle i politisk kommunikation

Analyser af politisk kommunikation foretages ofte med fokus på bestemte diskurser eller koder og disses forandringer, blandt andet med henvisning til samfundets funktionelle differentiering. I modsætning hertil fastholder Bourdieu en praksisteori, hvor forståelsen af det sociale indebærer en samtidig forståelse af funktionel eller horisontal differentiering og vertikal stratificering i klasser. I analysen af politisk kommunikation indebærer dette perspektiv en opmærksomhed på forskelle i objektive klassepositioner, habitus, livsstil og smag. Analysen viser, at sådanne klasseforskelle faktisk kan genfindes empirisk som forskelle i måder at forholde sig til og deltage i politisk kommunikation på.

Det er næsten forudsigeligt, hvordan underholdningsprogrammer med deltagelse af kendte og indflydelsesrige politikere bliver gjort til genstand for en diskussion om politikens forfladigelse og markedsgørelse. Under overskriften “Poppolitikere på katastrofekurs?” lod *Politiken* således i 2005 forskellige mennesker kommentere Jens Rohde og Frank Jensens deltagelse i *Showtime*, Klaus Bondams optræden i *Vild med Dans* og et utal af andre politikeres hyggelige samvær med morgenværter, frisører og stylisten i TV2s *Go’ morgen Danmark*. Kommentarerne er ikke tilfældige. På den ene side finder vi – blandt intellektuelle – en afstandtagen til sammenblandingen af underholdning, personlige karaktertræk og et politisk-sagligt indhold:

“Kombinationen af politik og *reality* er ekstremt giftig. Politik handler blandt andet om dygtighed, ansvarlighed og autoritet. *Reality* belønner det modsatte: middelmådighed, uansvarlighed og jævnhed. Derfor er det så hamrende effektivt og underholdende som tv-koncept. Men har man lyst til at betroe rigets fremtid til personer, der mest af alt er blevet kendte på, at de kan spille luftguitar, synge falsk og danse mavedans?” (medieanalytikerens Søren Schultz Jørgensen i *Politiken*, 2005).

Budskabet, der går igen hos andre kommentatorer, er tydeligt. Politik er politik og bør som sådan ikke blandes sammen med underholdning, for på den måde mister politikens sin kvalitet. Heroverfor står, på den anden side, for eksempel Søren Espersen, MF og tidligere pressechef for Dansk Folkeparti:

“Politik har altid været personfikseret, og sådan skal det være – for politik er personer. Selv har jeg alle mine dage været langt mere interesseret i, hvordan politikere er, hvordan deres substans er, hvad de er formet af – end at de kan stå og rable et partiprogram af. Jeg vil som vælger kende mine politikere på godt og ondt. Jeg vil vide, hvordan de behandler deres kone og børn derhjemme, om de er gentlemen eller mandschauvinister, om de er til hash eller øl, om de kører for hurtigt, om de sparker til deres hund. Om de spiller guitar eller går til folkedans. Jeg vil vide

det hele – for det er hele mennesker, jeg interesserer mig for og stemmer på – ikke politikere” (MF Søren Espersen i *Politiken*, 2005).

Espersens position er ikke mindre tydelig. Tingene hænger sammen, og derfor er den politiske substans uadskillelig fra den private og moralske habitus, som kommer til udtryk, når politikere optræder “på slap line”. Det handler altså ikke blot om, at politikeres deltagelse i underholdningsprogrammer er harmløs, men om at vi får noget vigtigt at vide om vores politikere, når vi ser dem hoppe hen over gulvet i en quickstep!

Nu er modstillingen mellem disse opfattelser, som de fremstår i *Politiken*, selvfølgelig fremprovokeret, og de er derfor også udtryk for en positionering i en kendt konflikt mellem eliten og folket. Spørgsmålet i denne artikel er heroverfor, om tilsvarende forskelle kan genfindes i den generelle politiske kommunikation. Det handler således om at undersøge, om politisk kommunikation også er knyttet til menneskers konkrete praksis og forskelle i blandt andet ressourcer, stil og smag. Dette indebærer en forståelse af politisk kommunikation, der tager sit teoretiske udgangspunkt i forståelsen af det sociale som praksis. Det er således ikke kommunikationen eller diskursen som sådan, der sættes fokus på, men den kommunikative og politiske praksis, som kommunikationen indgår i. I forlængelse heraf anlægges et klasse- eller stratifikationsperspektiv, og det undersøges, hvem der deltager i kommunikationen, og om dette gør nogen forskel. Det handler så at sige om politisk kommunikation set fra neden.

Artiklen indleder med at skitsere den teoretiske begrundelse for dette perspektiv samt den analysestrategi, som anlægges. Begge dele henter sin teoretiske inspiration fra den franske sociolog Pierre Bourdieu. Herefter præsenteres en kvalitativ analyse af forskellige menneskers måder at forholde sig til og indgå i politisk kommunikation på. Og endelig rejses i den afsluttende diskussion forskellige perspektiver for henholdsvis fremtidig forskning og vores forståelse og indretning af en demokratisk offentlighed.

Felterne og det sociale rum

Der synes blandt sociologer at være udbredt enighed om at identificere et bestemt træk ved det moderne samfund, nemlig udviklingen af områder, som i stigende grad specialiseres og lukkes om sig selv. Selv om de fleste sociologer også peger på samtidigheden af differentiering og (re)integration, så er det tydeligt, at forståelsen af det sociale som stratificeret eller klassesdelt ikke længere står centralt. Lidt firkantet kan man pege på, at tidligere sociologers forståelse af vertikal differentiering eller stratificering i dag er afløst af en fokusering på funktionel eller horisontal differentiering og pluralisering. For analysen af politisk deltagelse og politisk kommunikation betyder denne forandring, at sammenhængen med strukturelle positioner i den sociale orden tenderer mod at blive overset.

Med Bourdieus praksisteori (Bourdieu, 1990, 2000, 2005b) er forståelsen af funktionel eller horisontal differentiering og den vertikale stratificering af klasser i udgangspunktet knyttet sammen. Derfor fokuserer Bourdieu i sit studie af felter ikke blot på disses fortsatte specialisering og lukning om sig selv, men også på

tilstedeværelsen af en strukturel lighed mellem felterne. Sagt på en anden måde gør Bourdieu opmærksom på, hvordan de uddifferentierede felter alle synes at rumme en intern stratificering mellem ressourcestærke og ressource svage grupper. Denne forskel i ressourcer eller strukturelle positioner går igen som forskelle i praksis, både i de enkelte felter, men også på tværs af felterne som forskelle i klasser og livsstile.

Et felt er hos Bourdieu defineret som en konfiguration af positioner og positioneringer, hvilket vil sige på den ene side den strukturelle fordeling af kapital og på den anden side fordelingen af praktikker (Bourdieu og Wacquant, 1996: 83-89; Broady, 1991: 266). Feltet er på denne måde på én gang et kraftfelt, dvs. et sted, der påvirker elementer eller aktører, og et kampfelt, dvs. et sted, hvor der kæmpes om den specifikke form for kapital eller magt, der er på spil i det pågældende felt. Ser man for eksempel på det politiske felt, vil dette således være kendetegnet ved en fordeling af politiske ressourcer eller politisk kapital og på den anden side ved fordelingen af politiske praktikker, dvs. måder at forholde sig til og deltage i politik på, herunder blandt andet politiske holdninger.

Begrebet om felter kan betragtes som Bourdieus forsøg på at håndtere og integrere forståelsen af samfundet som både horisontalt og vertikalt differentieret (Bourdieu, 1993: 176-185). På den ene side må felterne forstås ud fra deres egen logik, hvilket vil sige, at det er undersøgelsen af de interne konfigurationer af ressourcer og praktikker, der kan begrunde en forståelse af felternes udvikling. På den anden side må felterne også betragtes som sammenkoblede, idet deres struktur som nævnt tenderer mod at ligne hinanden. Hos Bourdieu forstås det sociale som praksis, dvs. konkrete menneskers konkrete, levede liv, der (over tid) bevæger sig på tværs af en lang række forskellige felter. Og på denne måde peges på, hvordan menneskers habitus (se nedenfor) og kroppe så at sige bærer forståelserne fra et felt med sig ind i andre felter. Fra en lidt anden vinkel kan man sige, at en konkret praksis altid er resultatet af mødet mellem et menneskes habitus og en situation eller et felt, dvs. mødet mellem menneskets (totale) sociale historie og historien i et felt (se Harrits, 2005: kap. 7 for en uddybende diskussion).

Et feltstudium af politisk kommunikation kunne i lyset af denne generelle teoretiske forståelse fokusere på henholdsvis det politiske felt og mediefeltet. Udgangspunktet ville være en forståelse af på den ene side disse felters respektive interne konfigurationer og historiske udvikling og på den anden side udviklingen af strukturelle ligheder og sammenkoblinger. På den ene side må mediefeltets udsondring fra det politiske felt og selvstændiggørelsen af politisk kommunikation således pointeres. Som Bourdieu insisterer på, kan man ikke forstå for eksempel mediefeltets produktion af (politisk) kommunikation "medmindre man begrebsliggør dette mikrokosmos og forsøger at forstå de effekter, som mennesker engageret i dette mikrokosmos udøver på hinanden" (Bourdieu, 2005a: 33, min oversættelse).

På den anden side kan uddifferentieringen ikke tages for givet, og analysen må derfor også være åben for tilstedeværelsen af strukturelle ligheder, sammenkoblinger og direkte "de-differentieringer". Dette ses blandt andet, når markeds-

logikken får betydning i mediefeltets udvælgelse af stof (Champagne, 2005; Hallin, 2005: 231-238), når mediefeltet får en kontrol- og dagsordensfastsættende funktion *vis-a-vis* det politiske system (Hallin, 2005: 238-240), eller når brugen af “eksperter” og politiske kommentatorer oversætter positioner i videnskabsfeltet og det politiske felt som positioner internt i mediefeltet (Bourdieu, 2005a).

Som påpeget af Neveu (2005) interesserer Bourdieu sig dog ikke kun for spørgsmålet om differentiering og kobling mellem de felter, hvor der produceres social praksis eller kommunikation, dvs. produktionsfelterne (Broady, 1991: 270). Som oftest suppleres denne analyse nemlig med en analyse af det receptions- eller forbrugsrum, som produktionsfelterne retter sig imod (Neveu, 2005: 207; Harrits, 2005: 151-153). Dette sker blandt andet, fordi produktionen af en bestemt praksis kan formes af forventningen om sin egen reception, og fordi nogle praktikker ikke eksisterer eller ikke kan bestemmes uafhængigt af deres reception og sociale brug. Politisk kommunikation er et godt eksempel på en sådan praksis, der jo netop er rettet mod et publikum, og som derfor (også) er formet af forventningen om kommunikationens modtagelse.

Hermed forbindes analysen af felterne til analysen af det, Bourdieu kalder det sociale rum, nemlig den overordnede fordeling af strukturelle ressourcer og praktikker eller livsstile i et samfund. Netop fordi mennesker ikke kun lever i ét felt, peger begrebet om det sociale rum på, hvordan fordelingen af magt, ressourcer og livsstile ikke kun gør sig gældende internt i hvert felt, men også kan anskues for samfundet som helhed (Bourdieu, 1984: 114, 1998: 10). Formuleret lidt mere præcist kan man sige, at en empirisk analyse af politisk kommunikation også vil pege på, hvordan der eksisterer bestemte typer af politisk kommunikationspraksis, som er funderet i de strukturelle klassepositioner i det sociale rum. Dette er således netop forventningen i nærværende analyse.

Det sociale rum defineres her – parallelt til Bourdieus forståelse – som konfigurationen af sociale positioner, hvis primære dimensioner er henholdsvis den samlede kapitalvolumen og sammensætningen af kulturel og økonomisk kapital (Bourdieu, 1984: 114; Harrits, 2005: kap. 4). Hermed betragtes klasserne i det sociale rum som delt dels i tre hovedklasser (overklassen, middelklassen og de folkelige klasser), dels i økonomiske og kulturelle klassefraktioner inden for hver klasse. Denne teoretiske begrebsliggørelse af det sociale rum har blandt andet vist sig særdeles anvendelig i den empiriske beskrivelse af det danske samfund (Jæger et al., 2003; Harrits, 2005: kap. 5; Prieur og Rosenlund, 2005).

Den centrale mekanisme i sammenhængen mellem strukturel klasseposition og livsstilspraksis er habitus, der må forstås som et system af dispositioner, kropsliggjorte vaner, værdier, æstetiske præferencer mv. (Bourdieu, 1990: 53; Bourdieu et al., 1981: 198). Empirisk peger Bourdieu blandt andet på, hvordan forskelle i overskud af ressourcer, konkrete (materielle) behovs påtrængenhed og andre former for nødvendighed¹ skaber systematiske forskelle i menneskers måde at forholde sig til verden, sig selv og andre mennesker på. Groft skitseret kan man sige, at et overskud af ressourcer og “afstanden til nødvendighed”, som det hedder hos Bourdieu, skaber en distanceret og abstrakt tilgang til verden og en evne til med lethed og selvfølgelighed at indgå i praktikker, hvis formål ligger

lige så meget i opretholdelsen af formen som i opfyldelsen af bestemte funktioner. Omvendt skaber knapheden af ressourcer en pragmatisk og funktionelt orienteret habitus, der i konkrete praktikker især søger tilfredsstillelsen af aktuelle behov (Bourdieu, 1984: 376).

Det skal i nærværende analyse således undersøges, om disse forskelle i habitus – knyttet til forskelle i sociale ressourcer – også genfindes som forskelle i praktikker for politisk kommunikation, dvs. henholdsvis måder at forholde sig til politisk kommunikation på og måder selv at indgå i politisk kommunikation på. Analysen baserer sig primært på kvalitative interviews med 18 personer, udvalgt på baggrund af en empirisk beskrivelse af det sociale rum i Danmark.² Den kvalitative metode er velegnet til undersøgelsen af forskelle i livstile og habitus, idet en analyse heraf blandt andet må indebære en afdækning af forståelses-, betydnings- og intentionsstrukturer. Hermed afvises dog ikke frugtbareheden af en kvantitativ analysestrategi, og resultaterne af den kvalitative analyse kan således blandt andet bruges til videreudviklingen af et kvantitativt design. Indsamlingen af de anvendte interviews var oprindeligt målrettet undersøgelsen af politiske praktikker og politisk habitus, dvs. det politiske receptionsrum, og resultaterne heraf er fremlagt andetsteds (Harrits, 2005: kap. 9).

Det politiske receptionsrum og forbruget af medier

Ser man i første omgang på det politiske receptionsrum genfindes forskelle i strukturelle klassepositioner her som forskelle i politisk habitus og praksis, dvs. forskellige relationer til og forståelser af det politiske (Harrits, 2005: kap. 9). På den ene side ses således i overklassen en abstrakt og processuel forståelse af det politiske samt en anerkendelse af, at politiske diskussioner og beslutninger indebærer en særlig logik, som må overholdes:

“Jeg synes, der er mange politikere, der gør en fejl ved, at de opstiller sig selv som værende almindelige mennesker ved siden af at være politikere, fordi det, mener jeg, dybest set er fuldstændig irrelevant, det er totalt uinteressant, fordi de *er* [med tryk] politikere, og de *er* [med tryk] professionelle mennesker, og de skal stille op som det, og dybest set mener jeg, de bør være sig meget for at stille op som andet, fordi det slører billedet” (kvinde i starten af 40’erne, cand.polit., ansat i centraladministrationen som fuldmægtig med ledelsesfunktioner).

Parallelt til citatet i indledningen om politikeres deltagelse i underholdningsprogrammer giver denne kvinde udtryk for, at det politiske udgør en særlig sfære, og at den særlige politiske logik ikke må blandes sammen med menneskers personlige egenskaber, moral, smag eller hverdagsliv i det hele taget. Det væsentlige er politikken – ikke personen. Denne forståelse er udbredt i det sociale rum overklassepositioner samt delvist i den kulturelle fraktion af middelklassen. Samtidig er det her, man finder en indforstået og selvfølkelig relation til det politiske, dvs. høj grad af politisk selvtillid og handlerressourcer. Politik rummer for denne gruppe en selvfølkelig og let tilgængelig mulighed for at involvere sig og opnå indflydelse.

På den anden side finder man i det sociale rums folkelige klassepositioner samt store dele af middelklassen en langt mere konkret forståelse af det politiske

samt tilkendegivelser af, at den politiske logik er uigennemtrængelig og uforståelig. Dette følges dels af fravær af politisk selvtillid og dels tendens til at betragte det politiske ud fra andre typer af logikker. Når politikken egen logik afvises, træder i stedet en mere generel og næsten moralsk standard, hvor politiske valg begrundes med henvisning til menneskesyn, almene egenskaber, evnen til at “komme frem med sine meninger” og evnen til at fremstå kompetent. Nogle af interviewpersonerne giver således udtryk for, at det personlige kan være mere afgørende end politiske budskaber, når der træffes politiske valg.

Groft skitseret kan man pege på, at disse forskelle i det politiske receptionsrum ligner forskellene i det kulturelle receptionsrum. Her finder man på den ene side abstrakt kunst eller performanceteater, der refererer til sig selv i en fortsat udvikling af den kunstneriske form, og på den anden side afvisningen af formeksperimenter og en fastholden af kunstens pragmatiske funktion: Musikken skal lyde godt, billedet skal være flot og dekorativt, og teatret skal præsentere en god historie eller morale (Bourdieu, 1984).

Endvidere genfindes forskellene også i medieforbruget. Prieur og Rosenlund (2005) viser således, hvordan det at læse *EkstraBladet* eller *BT* er typisk for positioner med lav kapitalvolumen (dvs. de folkelige klassepositioner), mens det omvendt er typisk for især de kulturelle overklassepositioner, at der læses *Information*, *Politiken* eller *Weekendavisen* (Prieur og Rosenlund, 2005: 14). Uden at gennemføre en indholds- eller formanalyse af disse aviser kan man pege på, at det blandt andet udtrykker forskellen mellem en dækning af politisk “baggrundsstof” og præsentationen af analyser over for dækningen af det politiske spil, de politiske “sager” og fokus på personlige egenskaber. Ser man på forbruget af tv-programmer, er der en parallel forskel mellem på den ene side lokale nyheder, quiz-programmer (*Hvem vil være millionær?*), sundhedsprogrammer (*Lægens Bord*), og reality-shows (*Robinsonekspeditionen* og *Strandvejsvillaen*) og på den anden side *Deadline* på DR2 samt satireprogrammet *Drengene fra Angora* (Prieur og Rosenlund, 2005: 15). Disse strukturelle ligheder på tværs af forskellige områder peger på habitus som dén generative mekanisme, der i forskellige kontekster producerer systematiske forskelle. Spørgsmålet, som skal undersøges i det følgende, er således, om disse forskelle også genfindes, når vi kigger specifikt på politisk kommunikation.

“At følge med i politik”: forskelle i forbruget af politisk kommunikation

Interviewmaterialet bekræfter, at der er tydelige forskelle i, hvordan interviewpersonerne “følger med” i politik. Blandt personerne i det sociale rums overklassepositioner følges der generelt meget med i politik, hos nogle som en del af det “at holde sig orienteret” og hos andre som en mere intensiv og omfangsrig del af hverdagslivet. Der følges dels med i fjernsynets nyhedsudsendelser, og flere nævner specifikt DR2 og *Deadline* som et lødigt program med den kvalitet, at den politiske debat her får den tid, den skal have, for at nuancerne i argumenterne kan komme frem. En interviewperson fra overklassen siger direkte, at hun opfatter det som mediernes rolle at skabe tid til god politisk kommunikation, og hun peger på, hvordan de traditionelle medier stort set kun tilvejebringer “de der

én-sætnings-ting, som så skal udgøre vores beslutningsgrundlag som vælgere” (Kvinde i starten af 40’erne, cand.polit., ansat i centraladministrationen som fuldmægtig med ledelsesfunktioner).

Samme efterspørgsel efter nuancer, saglighed og dybde i den politiske kommunikation går igen hos de fleste andre interviewpersoner i overklassen. Derfor er det også her, at avislæsning og især læsningen af politiske analyser og baggrund-artikler indgår som en selvfølgelig del af måden, man orienterer sig på. Også fagblade, internationale aviser, nyhedsbreve og politiske kommentarer nævnes som interessante. En af interviewpersonerne fra overklassen (en mand i midten af 40’erne, cand.oecon. og selvstændig konsulent) anbefaler således begejstret midt i interviewet, at man læser de politiske kommentarer og ledere i *New York Times*, som er tilgængelige på Internettet. Selv om han også med henvisning til sine meget lange arbejdsdage understreger, at han egentlig ikke følger særligt meget med i politik, så har han dog altså en opmærksomhed på internationale medier og på den type politisk offentlighed, som kan siges at træde frem i sådanne klummer og *editorials*.

Heroverfor står den økonomiske del af middelklassen og de folkelige klassepositioner i det sociale rum, hvor der præsenteres en noget anderledes måde at følge med i politik på. For det første er det her typisk, at det næsten altovervejende er fjernsynsmediet, der dækker behovet for at følge med i politik, idet aviserne fravælges:

“Det er tit, hvis nogen fortæller noget, jamen så hører man med der. Følger lige med ti minutter i nyhederne klokken ti eller klokken ni. Det er ikke sådan, jeg køber *Jyllands-Posten* eller *Berlingeren* eller *Politiken*. Overhovedet ik’, det gør jeg ik’. Jeg gider næsten ikke engang læse det lokale dagblad. Jeg bladrer lige igennem for at se, om der er et eller andet” (kvinde, slutningen af 30’erne, handelsstudent, bogholder i privat firma).

Det at følge med i politik indgår således for de fleste ikke som et centralt aspekt i hverdagen, men nyhedsudsendelser “fanges” ofte en enkelt gang i løbet af dagen. Efterspørgslen efter baggrundsstof og analyser er fraværende og afvises endda af flere interviewpersoner som abstrakt, kedeligt og svært tilgængeligt:

“Jeg har det nok sådan, at hvis der kører et eller andet dokumentarprogram, hvor de sidder og interviewer nogen ministre og det ik’ sådan lige ... altså jeg vil godt lige vide, nåh hvad er det lige, der sker i Danmark lige nu og her, ik’. Men jeg gider ikke sidde og se sådan et program øh ... og bore helt vildt ned i noget. Altså det kan ik’ fange mig, selv om jeg da egentlig gerne vil ku’ sige, at det gjorde, fordi at øh jeg synes, jeg bør interessere mig mere for det, end jeg gør. Så det’ sådan lige lidt et dilemma, fordi egentlig øhm så vil jeg gerne vide, hvad der sker, men jeg vil godt bare have det serveret lidt nemt. Altså for at være helt ærlig” (kvinde, starten af 30’erne, sygeplejerske).

Denne opfattelse af mediernes formidling af det politiske stof som svært tilgængelig går igen hos de interviewpersoner, der i udgangspunktet giver udtryk for, at

de følger meget med i politik. Selv om de således prøver at følge med, så synes de ikke umiddelbart at kunne finde mening i det, de præsenteres for. En interviewperson (en mand i slutningen af 30'erne, uddannet elektriker, men nu ansat på en fabrik) siger, at han "har glemt det halve af det" og at det ikke "binder på". En anden interviewperson (en kvinde i starten af 60'erne, der er ufaglært rengøringsdame) omtaler på tilsvarende vis DR2's *Debatten* som underholdende, men uden noget udbytte, for "det er det samme og det samme og det samme, de kører i mange af de ting. Og de mener jo faktisk ik' en pind længere".

Generelt kan man sige, at de folkelige klasser og det meste af middelklassen opfatter dén politiske kommunikation, de møder i medierne, som en intern debat mellem politikere og dermed ikke som henvendt til dem. De er således i deres egen selvopfattelse reduceret til at være tilskuere. Debatten karakteriseres som uigennemtrængelig, hvilket af flere interviewpersoner kædes sammen med en manglende forståelse af formålet med de politiske diskussioner. Uden forståelse af formålet med "at bore helt vildt ned i noget" mistes tilsyneladende også muligheden for at forstå meningen med politiske ytringer, og de forskellige politiske budskaber og positioner flyder sammen i en stor grød. Opfattelsen af, at politikerne siger "det samme og det samme", er således udbredt. På denne måde bliver konfrontationen med og afstanden til mediernes politiske kommunikation endvidere integreret i interviewpersonernes generelle karakteristik af politik som uvedkommende, ufrugtbar og uinteressant.

Opsummerende kan man sige, at interviewmaterialet bekræfter tilstedeværelsen af forskelle i måden at følge den politiske kommunikation på. På den ene side findes således en analytisk orienteret praksis med vægt på at følge de politiske argumenter og nuancerne i debatten. Og på den anden side findes en decideret afvisning af denne praksis og af den politiske kommunikation blandt politikere som uigennemtrængelig. I stedet orienterer man sig mod generelle nyhedsopdateringer eller "lette serveringer", og det at følge med i politik indtager generelt en langt mere tilbagetrukket plads i hverdagslivet.

Deltagelse i politisk kommunikation

Også når det gælder interviewpersonernes egen måde at kommunikere politisk på, kan der iagttages forskelle, der bekræfter de teoretiske forventninger. I det sociale rums overklassepositioner er det således karakteristisk, at de fleste interviewpersoner med indforstået selvfølgelighed indlader sig på konkrete politiske diskussioner i løbet af interviewet. Selv blandt de interviewpersoner, der angiver, at de ikke følger så meget med i politik, refereres til begivenheder, der peger på et meget højt vidensniveau. Samtidig gælder det for de fleste af interviewpersonerne i denne klasse, at de også opfatter sig selv som potentielle afsendere af politisk kommunikation, dvs. som deltagere i en politisk offentlighed. Hos flere af dem kobles dette endvidere til deres rolle som fagpersoner og den viden og kompetence, der er forbundet hertil.

Der bliver for nogles vedkommende således især tale om deltagelse i specialiserede deloffentligheder. En overlæge (en mand i slutningen af 50'erne) giver blandt andet udtryk for, at han helt bevidst har fravalgt et generelt (parti-)politisk

engagement til fordel for sit forskningsarbejde og de muligheder, dette giver ham, for at opnå indflydelse inden for det sundhedspolitiske område. Dette engagement i en snæver fagpolitisk deloffentlighed opfattes dog ikke som et fravær af politik og slet ikke som varetagelsen af snævre individuelle eller fagpolitiske interesser. Der er netop (i hans selvforståelse i hvert fald) tale om fortsættelsen af et politisk arbejde og opnåelsen af kollektive forbedringer på sundhedsområdet. Politikken har blot fået en anden arena og udøves med andre midler. Samtidig giver han udtryk for, at denne måde at engagere sig politisk på også ligger i bedre forlængelse af hans evner og kompetencer, end tilfældet er med traditionelle politiske aktiviteter.

Tilsvarende understreger en anden interviewperson (en kvindelig folkeskolelærer i slutningen af 30'erne) denne snævre sammenhæng mellem egne faglige kompetencer og ressourcer og følelsen af at kunne handle og engagere sig politisk, dvs. den politiske effektivitetsfølelse. Om det at involvere sig i en offentlig politisk debat siger hun således blandt andet, at det i givet fald skulle være "en sag man virkelig ved noget".

Denne sammenhæng mellem faglige ressourcer og politisk engagement kommer også til udtryk i de krav, der stilles fra overklassen, til de politiske aktører og de politiske diskussioner. Her kan man nemlig pege på, at der samstemmende fra alle interviewpersonerne formuleres et krav om politisk professionalitet og kompetence, selv om der dog er forskel på, hvordan denne professionalitet forstås. I den økonomiske fraktion lægges der især vægt på produktionen af resultater og effektiv ledelse, mens der blandt den kulturelle fraktion lægges vægt på vidensniveau og argumenternes saglighed (se Harrits, 2005: 204ff.).

Men uanset denne forskel stilles der store krav til professionalitet. Hvor disse krav ikke kan imødekommes, fører dette så samtidig for nogle af interviewpersonerne til en afvisning af at indgå i konkrete politiske praktikker. Set ud fra et kommunikationsperspektiv kan man sige, at flere af interviewpersonerne udtrykker en utålmodighed og irritation over for deltagelse i politisk kommunikation, der så at sige "kører i tomgang". Dette kommer tydeligst til udtryk over for de politiske sammenhænge, hvor man som deltager konfronteres med andre "almindelige mennesker", for eksempel i brugerbestyrelser:

"Jeg tager min tårn med klasseråd og den slags, ik'. Oppe i børnehaven og så videre. Og det' ik', fordi jeg synes, det er sjovt. Jeg har faktisk, jeg vil sige, især den der slags nærdemokrati er tit noget ammestuesnak fra en ende af. Det gør mig meget utålmodig" (mand, midten af 40'erne, universitetslektor i humaniora).

"Så der har jeg også siddet i bestyrelsen i foreningen her [andelsboligforeningen] og i vuggestuen. Og jeg gør det aldrig mere, altså det er [griner lidt], det er helt fantastisk, hvad man spiller sin tid på og skal høre på i de der sammenhænge. Og folk sætter, altså i øvrigt begavede mennesker, sætter deres intelligens ud i garderoben i sådan en vuggestue. Når det drejer sig om deres lille unge. Det gør jeg aldrig mere. Jeg har aftjent min værnepligt der" (mand, midten af 40'erne, cand.oecon., selvstændig konsulent).

I modsætning hertil står praktikkerne for politisk kommunikation i det sociale rums folkelige klassepositioner samt de økonomiske middelklassepositioner. Der kan her iagttages tre forskellige måder at deltage i politisk kommunikation på. Den første er deltagelsen som "amatør". Flere af interviewpersonerne fortæller, hvordan de holder meget af at diskutere politik, men understreger samtidig, at det primært er noget, de gør blandt venner og familie. De føler sig således ikke kompetente eller klædt på til at overføre denne praksis til det offentlige rum. En interviewperson, der har været aktivt engageret i forskellige politiske demonstrationer, og som også fortæller, at hun diskuterer meget politik, siger:

"Men jeg er ikke den, der ligesom så skal snakke med de der fine folk. Fordi så står jeg lidt af ... når folk står og snakker i metaforer, føler jeg nærmest, altså når de begynder på et eller andet ... det er jeg slet ikke intelligent nok til at følge med til. [...] Ja jeg kan godt li' at diskutere det, men når det kommer til det der med, at så skal noget på et stykke papir og skal sendes et sted hen, eller der skal virkelig klages over noget, så synes jeg ikke, det er så spændende længere" (kvinde, slutningen af 20'erne, ufaglært pædagogmedhjælper).

Igen kan man sige, at der til det politiske engagement knyttes en række krav om kompetencer og opfyldelsen af procedurer. Man skal kunne tale på en bestemt måde for at være berettiget til at deltage i for eksempel en politisk offentlighed, og kan man ikke det, så vælger man at trække sig tilbage til private sammenhænge.

Der er dog fra flere af interviewpersonerne tilkendegivelser af, at de godt ville påtage sig et ansvar i forbindelse med meget konkrete politiske opgaver som for eksempel deltagelse i en institutionsbestyrelses arbejde. I modsætning til vurderingen i overklassen af brugerbestyrelserne som overflødige og besværlige, så er opfattelsen i middelklassen (især blandt kvinderne), at der her er et stykke politisk arbejde, der er nærværende, konkret og håndterbart. Brugerbestyrelserne virker således ikke nær så truende og uigennemtrængelige som den generelle politiske kommunikation, og flere af interviewpersonerne kan således godt se sig selv som aktivt deltagende politiske aktører i denne sammenhæng.

Den anden typiske praksis for deltagelse i politisk kommunikation er til gengæld helt afvisende over for rollen som "afsender" af politiske budskaber. Der deltages således stort set ikke i nogen former for politisk kommunikation, heller ikke privat. Til spørgsmålet, om han diskuterer politik med sine venner, siger en af interviewpersonerne: "Neej. Jeg er ikke så stærk i overbevisningen, at jeg så'n kan gå ind og trumfe igennem, at sådan er det bare. Folk må have de meninger" (mand, slutningen af 30'erne, elektriker, ansat på en fabrik). Politik bliver her et helt privat anliggende, som denne interviewperson ikke føler sig kompetent til at argumentere om. Hos andre interviewpersoner er det tydeligt, at det endvidere er det næsten totale fravær af et politisk sprog, der er baggrunden for denne form for "selvvalgt" eksklusion. Måden at tale om politik i interviewene demonstrerer således et meget lavt faktuel vidensniveau, blandt andet fraværet af kendskab til politiske aktører overhovedet eller fraværet af forståelsen

for politiske procedurer og institutioner (se Harrits, 2005: 243ff. for en uddybende diskussion).

Endelig kan en tredje form for politisk kommunikativ praksis iagttages. Denne praksis er interessant i nærværende sammenhæng, fordi den delvist bryder med de opstillede forventninger. Den er til gengæld ikke udbredt, men tydelig hos kun to interviewpersoner. Disse to kan objektivt placeres i de folkelige klassepositioner som henholdsvis pensioneret maskinarbejder og ufaglært netværksmontør, men det karakteristiske i forbindelse med deres politiske habitus er dog især, at de begge har været aktivt engagerede i fagligt klubarbejde på deres tidligere arbejdsplads.

Begge interviewpersoner præsenterer et forholdsvis højt vidensniveau, men især udtrykker de en stor selvtillid og selvfølghed i forhold til et konkret politisk arbejde. Dette kommer til udtryk i form af kendskabet til en lang række procedurer i forbindelse med organiseringen af politiske beslutninger og en erfaring med politiske diskussioner, såvel internt i en organisation som offentligt. Man kan sige, at det faglige og politiske fællesskab og dén praktiske erfaring, som tillidsposter inden for en fagpolitisk organisation har skabt hos interviewpersonerne, har produceret en politisk habitus, der så igen kan fungere som politisk kapital i en bredere politisk sammenhæng. Og dette resulterer i en politisk praksis, der på mange måder ligner det, der blev iagttaget i det sociale rums overklassepositioner.

Det er dog også tydeligt, hvordan den politiske selvtillid er tæt knyttet til det konkrete politiske fællesskab og den "deloffentlighed", som de faglige klubber har udgjort. Således er det karakteristisk for begge interviewpersoner, at de i dag ikke længere er særligt aktive i politik, og på denne måde repræsenterer de nu i højere grad den politisk-kommunikative praksis, der ovenfor blev omtalt som "amatøren".

Opsummerende kan man sige, at der også, hvad angår deltagelsen i politisk kommunikation, kan iagttages forskelle parallelt til forskellene i klassepositioner, habitus og livsstile. Dog tilføjer analysen af klassepositionerne med lav kapitalvolumen nogle nuancer til det noget grove og dikotomiserede billede, der indtil nu er blevet tegnet af disse forskelle. Og endelig præsenterer de kollektive politiske praktikker i det konkrete faglige arbejde en markant undtagelse til de opstillede forventninger om sammenhængen mellem social position, habitus og praksis.

Konklusion: den politiske kommunikation og offentlighedens doxa?

Med udgangspunkt i den franske sociolog Pierre Bourdieus praksisteori og den teoretiske sammenkobling af horisontal og funktionel differentiering har artiklen rejst spørgsmålet, om der findes generelle forskelle i praktikkerne for politisk kommunikation. Videre er det undersøgt, om disse forskelle er samstemmende med forskellene mellem klassepositionerne i det sociale rum, de symbolske praktikker i rummet for livsstile samt praksisforskellene i det politiske receptionsrum. Empirisk peger analyserne på en foreløbig bekræftelse af dette spørgsmål. Hertil skal det dog tilføjes, at der i udpræget grad også er behov for kvantitative analyser af netop denne sammenhæng med grundige indholdsanalyser af den

konkrete politiske kommunikation, såvel i det politiske felt, mediefeltet som i de respektive receptionsrum.

Som muligt udgangspunkt for videre forskning peger artiklen på, hvordan der eksisterer mindst to forskellige måder at forholde sig til politisk kommunikation på. Disse måder paralleliserer samtidig de to forståelser af forskellen mellem politik og underholdning, som indledningsvist blev præsenteret. Dette tyder blandt andet på, at politikere og andre aktører i det politiske produktionsfelt (herunder for eksempel intellektuelle kommentatorer) således også i deres positioneringer i det politiske felt orienterer sig imod strukturen i receptionsrummet. Efterhånden er denne orientering måske oven i købet blevet institutionaliseret i den stigende anvendelse af kommunikationskonsulenter, meningsmålinger, segmentanalyser og fokusgrupper.

Denne mere og mere refleksive anvendelse af forskelle i praksis peger på et aspekt ved habitus, som artiklen indtil nu ikke har berørt. Habitus rummer nemlig såvel et system af dispositioner, der producerer forskelle i praksis, som et system af kognitive strukturer og klassifikationskemaer, hvormed vi forstår disse praksisforskelle (Bourdieu, 1984). På denne måde bliver forskelle i livsstile ikke kun noget, der produceres, men også en positionering i et felt af muligheder og dermed et tegn på en sådan positionering. Resultatet bliver, at symbolske forskelle får en selvstændig logik og effekt i forhold til den strukturelle fordeling af kapital og magt.

Man kan altså sige, at livsstilsforskellene er med til at fastholde forskellen mellem eliten og folket, mellem "høj" og "lav" og mellem dem, der kan og bør ytre sig, og dem der bør tie. Politisk er det delvist denne forestilling, der kommer til udtryk, når politikens populisering i underholdningsprogrammerne diskuteres. Her ser vi netop overklassens afsmag for den sammenblanding af det private og det politiske, som er karakteristisk ikke blot for underholdningsprogrammerne, men også for store dele af middelklassen og de folkelige klassers tilgang til politik. Når deltagelsen i en politisk offentlighed på denne måde fastholdes i en bestemt form – som man med Bourdieu kunne kalde offentlighedens doxa – der måske tilmed forudsætter en diskussion med udelukkende saglige, distancerede og principielle (abstrakte) argumenter, så fravælger en masse mennesker selv en aktiv deltagelse. Der er således tale om en eksklusion, der, fordi den tager form som selveksklusion, ikke umiddelbart sætter spørgsmålstegn ved sin egen demokratiske legitimitet.

Loftager (2004) argumenterer i sin diskussion af offentligheden for, at en sådan eksklusion ikke principielt er noget problem. Offentlighedens legitimitet bygger netop ikke på inklusionen af individer, men på inklusionen af argumenter, og kravet til offentligheden er således primært den rationelle/fornuftige løsning af politiske og samfundsmæssige problemer i kraft af den potentielle inklusion af alle argumenter. Politik som interessevaretagelse afvises ikke, men det fastholdes, at politiken primært må forstås som problemløsning (Loftager, 2004: 34).

Jeg skal ikke her polemisere eller afvise det fornuftige i at lade forskellige deloffentligheder af for eksempel eksperter indgå i den fornuftige løsning af samfundsmæssige problemer og ej heller sætte spørgsmålstegn ved diskussionen

om politisk magtdeling. Jeg vil blot påpege, at man med udgangspunkt i Bourdieus forståelse af det moderne samfund og den samtidige udvikling af samfundets differentiering og integration må stille spørgsmålstejn ved udgangspunktet for argumentet, nemlig at vi lever i et funktionelt differentieret samfund. Som artiklen har vist, så eksisterer der fortsat forskelle mellem klassepositioner, der i kraft af habitus reproduceres på tværs af en lang række felter. Og i forlængelse heraf foregår der en systematisk selvinklusion/selveksklusion i forhold til en politisk offentlighed.

Dette rejser mindst to spørgsmål for såvel forskningen som den politisk-demokratiske diskussion om offentlighedens indretning og funktion. For det første kan man spørge, om ikke i hvert fald nogle politiske problemstillinger indebærer nødvendigheden af menneskers mulighed for at formulere og formidle deres egne interesser og forståelse af hverdagsituationer? Sagt lidt firkantet, så er der vel fortsat en sammenhæng mellem individer og argumenter, og den systematiske eksklusion af individer rummer vel den potentielle eksklusion af bestemte former for argumenter? For det andet synes opretholdelsen af politikens legitimitet blandt andet at være knyttet til menneskers anerkendelse af politikens genkendelighed. Når forestillingen om politik som uigennemtrængelig og uforståelig er udbredt i store dele af det sociale rum, forringes så ikke det politiske systems styrings- og handlemuligheder og dermed fastholdelsen af politikens legitimitet som funderet i problemløsningskapaciteten?

Noter

1. Her tænkes på udefrakommende krav, der skal imødekommes, for eksempel statslig regulering som aktivering i forbindelse med modtagelsen af dagpenge eller andre sociale foranstaltninger.
2. Interviewene er indsamlet i de sidste måneder af 2004 og de første måneder af 2005, dog ikke i ugerne umiddelbart op til og umiddelbart efter folketingsvalget 08.02.2005. Interviewene er gennemført som semistrukturerede og er efterfølgende blevet fuldstændigt transskriberede. En grundig beskrivelse af indsamlingen af interviews, udvælgelsen af interviewpersoner samt disse personers sociale baggrund findes andetsteds (Harrits, 2005: Appendiks B). Som nævnt er interviewene målrettet et lidt andet formål end denne artikels, nemlig afdækningen af en generel politisk habitus og deltagelse i politiske praktikker. Dog blev de fleste interviewpersoner også spurgt om, hvordan de fulgte med i politik, herunder en valgkamp, og desuden kan man i den generelle samtale om politik og politisk deltagelse aflæse interviewpersonernes måder at kommunikere politisk på.

Litteratur

- Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*, London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1990). *The Logic of Practice*, Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre (1993). *The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature*, Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1998). *Practical Reason. On the Theory of Action*, Stanford: Stanford University Press.

- Bourdieu, Pierre (2000). *Pascalian Meditations*, Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (2005a). "The Political Field, the Social Science Field, and the Journalistic Field", pp. 29-47 in Rodney Benson and Erik Neveu (eds.), *Bourdieu and the Journalistic Field*, Cambridge, Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (2005b). *Udkast til en praksisteori*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre, Luc Boltanski, Monique de Saint Martin und Pascale Maldidier-Pargamin (1981). *Titel und Stelle. Über die Reproduktion sozialer Macht*, Frankfurt a.M.: Europäische Verlagsanstalt.
- Bourdieu, Pierre og Loiq Wacquant (1996). *Refleksiv Sociologi - mål og midler*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Broadly, Donald (1991). *Sociologi og Epistemologi. Om Pierre Bourdieus författerskap och den historiske epistemologin*, Stockholm: HLS Förlag.
- Champagne, Patrick (2005). "The 'Double Dependency': The Journalistic Field between Politics and Markets", pp. 48-63 in Rodney Benson and Erik Neveu (eds.), *Bourdieu and the Journalistic Field*, Cambridge: Polity Press.
- Hallin, Daniel C. (2005). "Field Theory, Differentiation Theory, and Comparative Media Research", pp. 224-243 in Rodney Benson and Erik Neveu (eds.), *Bourdieu and the Journalistic Field*, Cambridge: Polity Press.
- Harrits, Gitte Sommer (2005). *Hvad betyder klasse? En rekonstruktion af klassebegrebet med henblik på en analyse af politisk deltagelse i Danmark*, Århus: Politica.
- Jæger, Mads Meier, Martin D. Munk og Niels Ploug (2003). *Ulighed og livsløb. Analyser af betydningen af social baggrund*, København: Socialforskningsinstituttet.
- Loftager, Jørn (2004). *Politisk offentlighed og demokrati i Danmark*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Neveu, Erik (2005). "Bourdieu, the Frankfurt School, and Cultural Studies: On Some Misunderstandings", pp. 195-213 in Rodney Benson and Erik Neveu (eds.), *Bourdieu and the Journalistic Field*, Cambridge: Polity Press.
- Politiken* (2005). "Poppolitikere på katestrofekurs", 19.11., 3. sektion, side 6.
- Prieur, Annick and Lennart Rosenlund (2005). "Social and Cultural Distinctions in Aalborg, Denmark", paper presented at *Rethinking inequalities – 7th ESA Conference*, Torun, Poland, September.